

Боровенко В. М.

УКРАЇНСЬКЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Загальна частина

Наочний посібник
Структурно-логічні схеми

ЮРИНКОН ІНТЕР
Київ-2025

УДК 343(477)(075.8)
Б84

Рецензенти:

Луценко Ю. В. доктор юридичних наук, професор
Омельчук В. А. доктор юридичних наук, доцент

Боровенко В. М.

Б84 Українське кримінальне право. Загальна частина. Наочний посібник: структурно-логічні схеми. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 232 с.

ISBN 978-966-667-880-8

Наочний посібник підготовлено на основі Конституції України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, а також ключових положень чинного законодавства станом на 15 січня 2025 року та низки підзаконних нормативно-правових актів в галузі Українського кримінального права, а також з урахуванням програми навчальної дисципліни «Кримінальне право» за спеціальністю 081 «Право».

Для здобувачів вищої освіти, магістрів та аспірантів, які вивчають Українське кримінальне право, а також навчально-наукових та навчально-педагогічних працівників вищих навчальних закладів освіти.

УДК 343(477)(075.8)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-880-8

© Боровенко В. М., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

Умовні скорочення.....	4
Передмова.....	5
1. Загальні положення законодавства України про кримінальну відповідальність	9
2. Законодавство України про кримінальну відповідальність.....	27
3. Кримінальне правопорушення (злочин)	39
4. Юридичний склад кримінального правопорушення (злочину)	47
5. Попередня кримінально протиправна діяльність	73
6. Співучасть у кримінальному правопорушенні.....	81
7. Повторність, сукупність та рецидив кримінальних правопорушень.....	99
8. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння.....	107
9. Звільнення від кримінальної відповідальності.....	137
10. Покарання, його види та характерні риси.....	141
11. Загальні засади призначення покарання.....	147
12. Звільнення від покарання та його відбування.....	155
13. Судимість	161
14. Заходи кримінально-правового характеру	169
15. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.....	187
16. Основні положення Загальної частини кримінального права іноземних держав.....	193
Висновки	200
Програма навчальної дисципліни «Українське кримінальне правою Загальна частина»	201
Список рекомендованих джерел	219
Пояснення до схем	231

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

КК	– Кримінальний кодекс України
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КВК	– Кримінально-виконавчий кодекс України
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
МКС	– Міжнародний Кримінальний Суд
О	– об'єкт
ОС	– об'єктивна сторона
С	– суб'єкт
СС	– суб'єктивна сторона
ЮСКП	– юридичний склад кримінального правопорушення
ФСКП	– формальний склад кримінального правопорушення
УСКП	– усічений склад кримінального правопорушення
МСКП	– матеріальний склад кримінального правопорушення
Ф-МСКП	– формально-матеріальний склад кримінального правопорушення
N ст. Ос. ч. ККУ	– передбачено конкретною статтею Особливої частини КК України
у	– усвідомлює
п	– передбачає
б	– бажає
хнб	– хоча не бажає
сп	– свідомо припускає
лр	– легковажно розраховує
нп	– не передбачала
хпб	– хоча повинна була
мп	– могла їх передбачити
КП	– кримінальне правопорушення
ОС КП	– об'єктивна сторона кримінального правопорушення
СКП	– склад кримінального правопорушення
БО	– безпосередній об'єкт
КВ	– кримінальна відповідальність
м. б.	– може бути
КН	– крайня необхідність
АРК	– Автономна Республіка Крим
ККП(З)	– кваліфікація кримінального правопорушення (злочину)
ПЗМХ	– примусові заходи медичного характеру
ЗКПХ	– заходи кримінально-правового характеру

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник підготовлено на основі чинних Конституції України та Кримінального кодексу України (2001), з врахуванням системи кримінального законодавства та норм міжнародного права, відповідно до навчальної програми з дисципліни «Українське кримінальне право», а також з використанням низки положень теорії та практики кримінального права.

У посібнику розкриваються поняття, зміст і сутність таких загальних кримінально-правових норм і категорій, як завдання, принципи і чинність кримінального закону; поняття кримінального правопорушення (злочину), його види та попередня кримінально-протиправна діяльність (стадії); вина та її форми; співучасть у кримінальному правопорушенні (злочині); множинність кримінальних правопорушень; загальні засади призначення кримінального покарання; звільнення від кримінальної відповідальності та покарання; особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх тощо. У загальному вигляді розглянуто окремі положення кримінального законодавства деяких іноземних держав.

З врахуванням сучасних наукових позицій розглядаються питання про джерела українського кримінального права, суб'єкта та суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення (злочину). В загальних рисах висвітлено основні риси кримінального права держав романо-німецької (континентальної), англо-американської, мусульманської правових родин тощо.

У ході підготовки навчального посібника збережено певну історичну наступність основних положень кримінального законодавства і науки кримінального права, які пройшли випробування часом. Крім того, було використано праці та ідеї провідних учених в галузі кримінального права таких як Ю. В. Бауліна, П. С. Берзіна, В. І. Борисова, А. А. Вознюка, О. О. Дудорова, Ю. В. Луценка, П. С. Матишевського, В. О. Навроцького, М. І. Панова, М. А. Рубашенка, А. В. Савченко, В. Я. Тація, В. П. Тихого, В. І. Тютюгіна, Є. В. Фесенка, М. І. Хавронюка, С. Д. Шапченка, С. С. Яценка та багатьох інших.

Посібник представлений у вигляді структурно-логічних схем і є допоміжним навчальним матеріалом, який сприятиме здобувачам вищої освіти більш глибокому та досконалому вивченню кримінального права та навчить їх виділяти і аналізувати конститутивні ознаки кожного інституту українського кримінального права, а також кожної конкретної кримінально-правової норми Загальної частини КК України.

В процесі навчання здобувачі вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» повинні засвоїти, що предметом пізнання навчальної дисципліни «Кримінальне право» є вивчення та засвоєння основних понять, категорій та їх ознак, норм і інститутів кримінального права, що одержали відображення в наукових джерелах, законодавстві та правозастосовній діяльності.

Кримінальне право вивчається за спеціальністю 081 «Право» і є базовою міжпредметною навчальною дисципліною, яка діє на основі знань, отриманих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення: юридичної деонтології, теорії права, логіки та філософії, історії держави і права, конституційного права, адміністративного права та процесу, цивільного

права та процесу, господарського права та процесу, трудового та сімейного права, фінансового та банківського права, природоохоронного та земельного права, муніципального та міжнародного права, а також низки інших спецкурсів.

Запропонована методологія пізнання кримінально-правових явищ у вигляді структурно-логічних схем може стати підґрунтям для підготовки автоматизованої навчально-експертної системи із навчальної дисципліни «Кримінальне право. Загальна частина».

Метою навчальної дисципліни «Кримінальне право. Загальна частина» є формування у здобувачів вищої освіти належних знань, вмінь та компетентностей щодо вільного володіння чинним законодавством України про кримінальну відповідальність, розумінням змісту кримінально-правових понять та категорій, кваліфікованого тлумачення чинного законодавства тощо, з подальшим застосуванням отриманих навичок у майбутній практичній діяльності.

Крім того, освітній процес спрямовується на формування у здобувачів неухильної поваги до закону, неприйняття злочинної поведінки, а також відповідального ставлення до невідчужуваних прав та свобод людини і громадянина. Запропонована методологія пізнання кримінально-правових явищ значно підвищує якісну складову організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі освіти.

Ключовим завданнями вивчення дисципліни «Кримінальне право. Загальна частина» є засвоєння основних понять та ознак законодавства України про кримінальну відповідальність, його принципів чинності та підстав кримінальної відповідальності, а також конститутивних ознак кримінального правопорушення (злочину) та юридичного складу кримінального правопорушення (злочину), попередньої кримінально протиправної діяльності (стадій вчинення злочину), співучасті у вчиненні кримінального правопорушення, множинності та інших інститутів Загальної частини українського кримінального права.

За два роки (2-3 курси) вивчення навчального курсу кримінального права здобувачі мають глибоко оволодіти теоретичними та практичними навичками, а також **знаннями та вміннями**, що визначають їх здатність:

- розуміти поняття та основні категорії кримінального права України, його предмет, систему та завдання, а також методів правового регулювання;
- розкривати зміст принципів кримінального права;
- знати підстави кримінальної відповідальності, джерела та принципи чинності кримінального законодавства;
- визначити поняття, елементи та конститутивні ознаки юридичного складу кримінального правопорушення (злочину);
- безпомилково встановлювати поняття та складові елементи попередньої злочинної діяльності, готування та замаху на злочин;
- характеризувати добровільну відмову від доведення кримінального правопорушення (злочину) до кінця;
- виявляти поняття та ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні, а також характеризувати її форми та причетність до злочину;
- кваліфіковано оцінювати множинність (повторність, сукупність та рецидив) кримінальних правопорушень;

Передмова

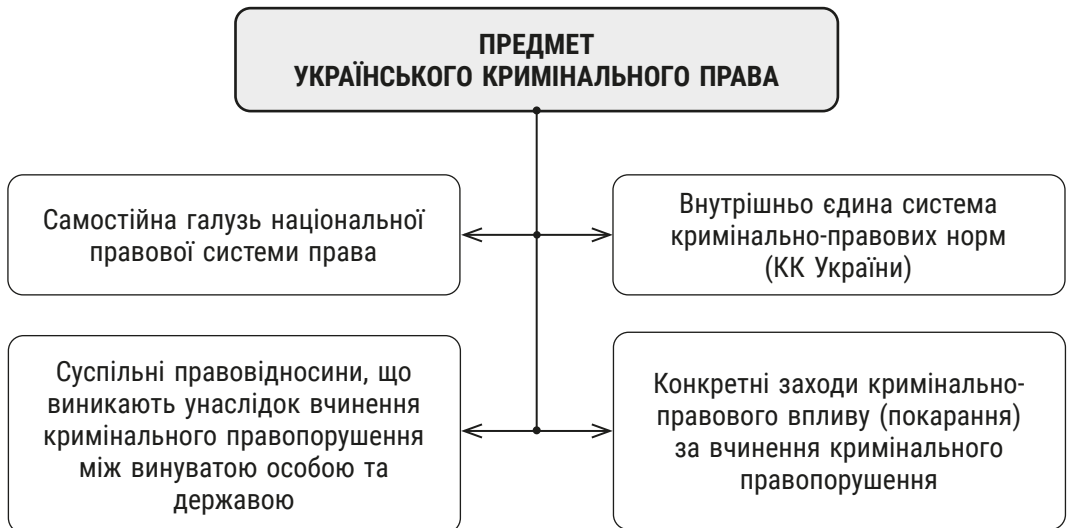
- характеризувати обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння;
- розуміти поняття підстав звільнення від кримінальної відповідальності;
- характеризувати систему та види кримінальних покарань, умов та порядку їхнього застосування;
- розуміти механізм кримінально-правового впливу;
- засвоїти загальні основи кваліфікації кримінальних правопорушень (злочинів);
- орієнтуватися в тенденціях розвитку законодавства України про кримінальну відповідальність, керівних позицій Верховного Суду з питань застосування кримінально-правових норм, стану судової практики тощо.

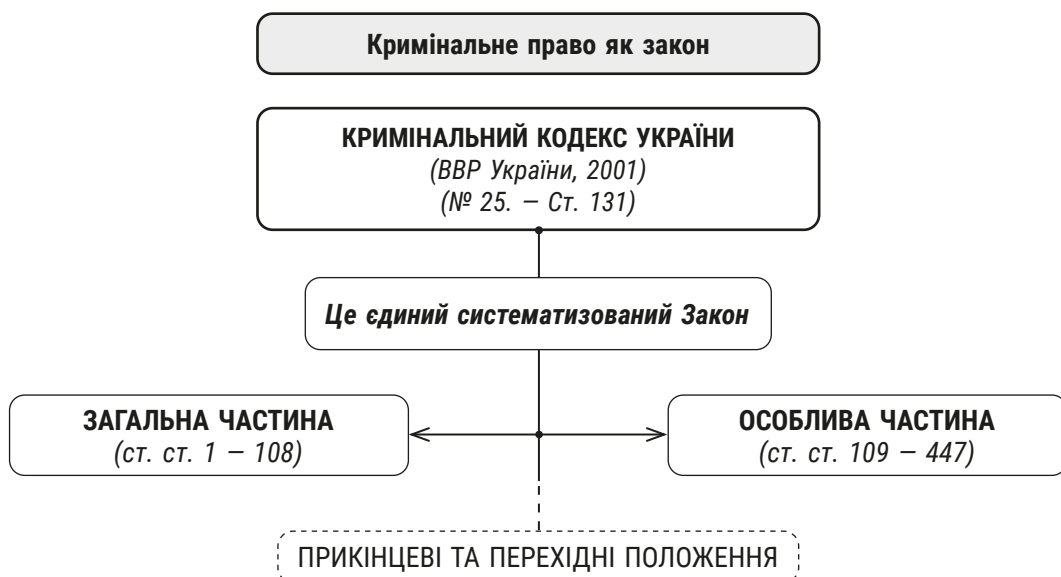
Крім того, в процесі навчання здобувачі вищої освіти повинні оволодіти наступними **компетентностями**:

- вміло доносити знання, вміння та навички, отримані в процесі навчання, до учасників кримінально-правових відносин;
- постійно і системно вдосконалювати свої знання в галузі законодавства України про кримінальну відповідальність, а також з кримінального права зарубіжних держав;
- вміти формулювати та вирішувати проблеми, завдання професійної діяльності в сфері права, спираючись на знання та вміння в галузі кримінального права;
- постійно і системно вдосконалювати свої знання в галузі законодавства України про кримінальну відповідальність;
- вміти формулювати та вирішувати проблеми, задачі професійної діяльності, спираючись на знання та вміння в галузі кримінального права.

Успіхів у навчанні!

**Загальні положення
законодавства України
про кримінальну
відповідальність**

Структура Загальної частини КК України
(ст. ст. 1 – 108)

- Розділ I.** Загальні положення
- Розділ II.** Закон про кримінальну відповідальність
- Розділ III.** Кримінальне правопорушення, його види та стадії
- Розділ IV.** Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності
(Суб'єкт кримінального правопорушення)
- Розділ V.** Види та її форми
- Розділ VI.** Співучасть у кримінальному правопорушенні
- Розділ VII.** Повторність, сукупність та рецидив кримінальних правопорушень
- Розділ VIII.** Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння
- Розділ IX.** Звільнення від кримінальної відповідальності
- Розділ X.** Покарання та його види
- Розділ XI.** Призначення покарання
- Розділ XII.** Звільнення від покарання та його відбування
- Розділ XIII.** Судимість
- Розділ X-III-І.** Обмежувальні заходи
- Розділ XIV.** Інші заходи кримінально-правового характеру
- Розділ XIV-І.** Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб
- Розділ XV.** Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Структура Особливої частини КК України
(ст. ст. 109 – 447)

Розділ I. Злочини проти основ національної безпеки України

Розділ II. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Розділ III. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

Розділ IV. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи

Розділ V. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Розділ VI. Кримінальні правопорушення проти власності

Розділ VII. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Розділ VIII. Кримінальні правопорушення проти довілля

Розділ IX. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Розділ X. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва

Розділ XI. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва

Розділ XII. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Розділ XIII. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Розділ XIV. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Розділ XV. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

Розділ XVI. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електроз'язку

Розділ XVII. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Розділ XVIII. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

Розділ XIX. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

Розділ XX. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ